

Pedagogická diagnostika

[Bohumíra Lazarová](#)
lazarova@phil.muni.cz

Význam pedagogického a psychologického poznávání

- Poznávání lidí – běžná každodenní činnost, důležitost v pomáhajících profesích
- Rozdíl diagnostiky a každodenního poznávání (cíl, metody, postup, výsledky)
- Dg = podpůrný proces pro učení a vzdělávání, východisko
- Vztahována ke školnímu prostředí
- Nevztahuje se jen k výkonům žáků a ke srovnávání
- Otevřenost škol všem dětem – nutnost poznávat jejich vzdělávací potřeby
- Snaha porozumět lidem/žákům a jejich potřebám

Co je to diagnostika?

- Postup od sběru dat... k popisu, interpretaci
- Souhrn operací, postupů a technik s cílem je **stanovit diagnózu?** a to v závislosti na cílech diagnostiky.
- Popis stavu – jevů, interpretace, zařazení do kategorie (terminologické označení - diagnóza)
- V psychologii a pedagogice nejde jen o zjišťování abnormit, ale o **rozpoznávání kvality a úrovně některých psychických funkcí**, zjišťování individuálních zvláštností

Pedagogická diagnostika

CO: proces zjišťování, rozpoznávání, klasifikování, posuzování a charakterizování úrovně pedagogického rozvoje objektu výchovy....

Koho: Objektem je edukant – žák, skupina, vzdělávací instituce, systém.

Jak: pedagogické metody

Kde: školy, výchovná zařízení,

Kdo: učitelé...,

Pojem „přirozená diagnostika“ – nespecifické poznávání (každodenní sledování, sociální percepce...)

Pedagogická diagnostika – přístupy, definice

- Vztahuje se ke shromažďování přesných a spolehlivých informací o vědomostech, znalostech, dovednostech jedince
- Nomotetické přístupy (obecné zákonitosti) versus idiografické
- Rozlišuje se testování a diagnostika (komplex dat)
- Formativní diagnostika a sumativní diagnostika (formální účely)

Formativní diagnostika

- V průběhu osvojování učiva
- Cíle: např. rozpoznat slabé a silné stránky... cílem je napomoci k pozitivní změně
- Slouží k podpoře učení
- Poskytuje ZV, pouřčení žáka
- Je dynamická

Cíle dg

V pedagogice např.:

- zjištění úrovně znalostí žáka
- zjištění příčin školního neúspěchu
- zjištění předpokladů žáka pro vykonávání určité činnosti (studium)
- kognitivní úroveň
- postoje k učení, styly učení
- vztahy ve třídě
- prognóza školní úspěšnosti

V psychologii např.:

- určení stupně vývoje
- zjištění příčin odchýlného vývoje od normy
- zjištění individuálních zvláštností člověka
- prognóza nebo predikce

Diagnóza

- Diagnóza je v lékařství chápána jako klasifikace, zařazení jevu do určité třídy (pro psychologii a pedagogiku je to příliš patologizující a statické).
- V pomáhající profesi není diagnóza cílem, ale **prostředkem** ke změně (nápravě)

Psychologická diagnóza je odborně fundované a prakticky užitečné rozpoznání relevantních znaků, vlastností nebo stavů u jednotlivce, příp. i s odpovědí na činitele podmiňující individuální zvláštnosti a predikci dalšího vývoje.

Pedagogická dg. je odborně fundované a prakticky užitečné rozpoznání relevantních znaků, (vlastností nebo stavů u Jednotlivce – spíše jde o motivaci, schopnosti a dovednosti), příp. i s odpovědí na činitele podmiňující individuální zvláštnosti a predikci dalšího vývoje (v a pro pedagogický proces).

Druhy diagnóz

- **Diferenciální diagnóza** - porovnávání příznaků chorob, které přicházejí v úvahu u vyšetřovaného s cílem vyloučit diagnostický omyl.
- **Diagnóza statická** - např. dyslektik, porucha chování
- **Diagnóza dynamická** – dyslektické obtíže se projevují zejména v situaci... od první třídy....
- **Diagnóza popisná** – čte s chybami, zaměňuje písmena...
- **Diagnóza symptomatologická** - bolesti hlavy, zvracení – jsou symptomy školní fobie
- **Diagnóza syndromatologická** - ADHD syndrom (školní fobie)
- **Diagnóza etiologická** – jde o poruchy chování zapříčiněné emoční labilitou a nedostatečnou péčí

Psychologická dg. ve školní praxi

- Klinická psychologická diagnostika – DSM III – klasifikace duševních nemocí (jiné znění diagnóz), např. poruchy školních dovedností
- Poradenská psychologická diagnostika využívá více popisnou a dynamickou diagnostiku

Možnosti a limity diagnostické práce

Antidiagnostické a antipsychiatrické tendence

konce 20. století

Zdůvodnění odmítání diagnostiky:

Humanistické teorie

- jedinečnost jedince i situace
- nedirektivita vztahu odborník (přestává být expertem)
- klient má potenciál, je expertem na své problémy – **autodiagnostika**,
- klient má možnost volby, rozhoduje o svém chování i řešení problémů
- lze předvídat chování? Lze předvídat účinnost navrženého řešení na základě dg.?

Omezování a odmítání diagnostiky

Kognitivní teorie, konstruktivismus

- široké pojetí normality (co je ne-normální???), kdo stanovuje normu? Kdo říká, že něco je-není normální? Není to jen „jinak“?
- subjektivismus v poznání - diagnóza je subjektivní poznání (Čí je diagnóza?)
- Diagnóza je v jazyce, jen slova (i forma řečeného ovlivní chápání obsahu- významu)

Odborník přestává být expertem na problém, je „pozorovatelem“.

Omezování a odmítání měření a testování v diagnostice

- Pochybnosti o validitě metod
- Testy jsou jen zbožím
- Testy jsou kulturně závislé (standardizace)
- Testy v různých rukou mohou různě měřit (pochybnosti o objektivitě)
- Měření je statické
- Elektronické zneužití, rozšiřování testů – ztráta měřící síly

Využití diagnóz v pedagogické praxi

- V pomáhajících profesích se lze obejít bez diagnostiky v tradičním slova smyslu, mnohdy stačí „přirozená diagnostika“
- Diagnózy jsou široké a statické, mnohdy neřeknou nic o možnostech změny
- **Riziko oslnění (nezkušených lidí a laiků) diagnostikou a zejména testy**
- Riziko patologizace žáků ve školách

ALE: Některá praxe diagnostiku vyžaduje (např. pro formální opatření), je třeba ji rozvíjet a chránit před zneužíváním!!!!

ETIKA

- Standardy pro využívání metod
- Adekvátní vzdělání (znalosti – nejen o metodách a jejich využití, ale i interpretaci)
- Rozvíjet zkušenost (dovednosti)
- Soulad s pracovním posláním
- Supervize, sebereflexe (kognitivní stereotyp), prof. rozvoj
- Mlčenlivost – psaní posudků a zpráv

K etice také patří

- etiologické hledisko (chceme-li napravit, je vždy třeba hledat příčiny...) ??? (Dittrich)
- komplexní hledisko (etiologie je multifaktoriální)
- spolupráce více pozorovatelů
- dlouhodobé sledování
- individuální přístup (respekt k odlišnostem)

Pro kvalitu diagnostiky platí:

- mělo by být využíváno více zdrojů, více metod
- čím více času, tím lépe (jednorázovost je riziková, je typická pro měření, např. intelektových předpokladů)
- interdisciplinární pohled (posouzení týmy pracovníků – pedagog + psycholog + lékař...)

Časté chyby

- Nedostatek dovednosti a kompetence
- (Nad)užívání (nevhodných) dg. metod
- Povrchní interpretace (např. kresby) - dětinské nadšení z toho, co lze jednoduše z metody vyčíst.
- Haló – efekt a předem determinovaná odpověď. (Potvrzují si, že můj první odhad byl správný.....).
- Rychlé diagnózy. Jednorázovost vyšetření, chybějící supervize apod.
- Soukromé teorie osobnosti. (Komu nejde matematika, nemůže mu jít ani chemie...)

Etapy diagnostického postupu

- **Formulace a upřesnění diagnostické otázky a vstupní hypotézy**
- **Zaměřené získávání diagnostických údajů, volba metod**
- **Zpracování, utřídění, analýza údajů (statistika, porovnání....)**
- **Interpretace a hodnocení (porozumění vztahům)**
- **Konečná syntéza a závěr, diagnóza a prognóza (odpověď na otázku, diagnóza, prognóza)**
- **Diagnostický závěr (doporučení... alternativy...)**

Nálezy, zprávy, posudky

Postup: (Blau)

Co bylo – předcházel (anamnéza, historie vyšetření...)

Co je (data z vyšetření)

Co bude (doporučení)

Zásady pro psaní nálezů (existují i formuláře)

Z hlediska **obsahu**:

osobní údaje, účel vyšetření, vývoj problému, současná diagnóza, okolnosti vyšetření, data sezení a informace o použitých metodách, data z pozorování a rozhovoru, údaje jiných osob, výsledky použitých nástrojů, diagnostická úvaha...

Obsah (Kondáš)

identifikační údaje, účel vyšetření, anamnestické údaje, diagnostický postup, klientovo chování, metody a výsledky, interpretace zjištěných výsledků, závěr, predikce a doporučení

Nálezy a posudky - zásady

- **rozsah a struktura nálezu je určena typem vyšetření (orientační vyšetření, znalecký posudek apod.)**
- **je třeba velmi pečlivě interpretovat data a formulovat tvrzení o osobách (je třeba domýšlet možné důsledky, zvl. jde-li o děti)**
- **všechna tvrzení by měla být podložena**
- **je třeba rozlišovat jazyk podle adresáta posudku**
- **je třeba zachovat důvěrnost těch údajů, které nepatří do rukou žadatele posudku**

Posudky - zásady

- **pokud jde o zprávu, která má pomoci klientovi, měla by být zaměřena do budoucnosti (co dál, jak pomoci)**
- **ve zprávách by měl pracovník odpovídat především na dotazy, které mu byly položeny**
- **je třeba striktně rozlišovat popis a interpretaci dat**
- **interpretace by měly odrážet proměnlivost projevů (dynamiku) a komplexitu problémů**
- **pracovník by se neměl snížit k moralizování a k příliš obecným radám**